

einde de weduwenkas uit te breiden tot een weduwen- en weezenkas. Aan alle collega's wordt door de directie der kas om opgaven gevraagd van de adressen der hun bekende weduwen en weezen van artsen, opdat een grondslag zal kunnen worden verkregen voor de berekening der te verleenen uitkeeringen enz. (*Deutsche med. Wochenschr.*).

GETUIGE OF DESKUNDIGE. — Een arts, opgeroepen om te getuigen in een diefstal-proces, werd *als getuige* beëdigd en had de vragen te beantwoorden, of de beklagde ziek was, aan welke ziekte hij leed en of hij zich ondanks zijn ziekte naar de plaats van het misdrijf heeft kunnen begeven. Hierop werd hem het honorarium *als deskundige* ter hand gesteld. Spoedig echter werd hem verzocht, een deel van het honorarium terug te zenden, omdat hem slechts getuigengeld toekwam. Nu zocht hij het „hooger op” en werd toen in het gelijk gesteld, omdat voor de beantwoording der hem als getuige gestelde vragen een bepaalde „deskundigheid” noodig was (*Deutsche med. Wochenschr.*).

GRATIS GENEESKUNDIG ADVIES. — Een Engelsch blad geeft aan zijn geabbonneerden (voor 4 sh. 6 d. per jaar) het recht, „onzen staf van doktoren” deel uitmakende van „een volledigen staf van schitterende specialiteiten op ieder gebied van menselijke werkzaamheid”, gratis te raadplegen. Er is slechts één gebrek aan deze goedkoope gelegenheid: de consultatie geschiedt per brief. Maar dat zal voor de lezers wel geen bezwaar zijn. (*Brit. med Journ.*),

MILITAIR ZIEKENFONDS IN BEYEREN. — Het voornemen der Beyersche regeering om een ziekenfonds voor de gezinnen van militairen op te richten heeft het goede gevolg gehad, dat de twee geneeskundige beroepsverenigingen te München, die belangrijke geschilpunten hadden, eendrachtig hebben samengewerkt om te bereiken, dat in dat ziekenfonds de vrije artskenus zou worden ingevoerd. En de minister van Oorlog heeft den wensch der verenigingen volkomen vervuld (*Münch. med. Wochenschr.*). PINKHOF.

INGEZONDEN.

WETTELIJKE MAATREGELEN TEGEN DE TUBERCULOSE.

Na het verschijnen van het rapport der commissie in zake besmettelijke ziekten zijn den leden omtrent de bepalingen, die betrekking hebben op de bestrijding der tuberculose, van meer dan één zijde oordeelvellingen ter oore gekomen, die niet van ingenomenheid daarmede getuigen. Het zij mij daarom vergund, nu genoemd rapport in de afdeelingen in behandeling zal komen, in de volgende regelen nogmaals eenige beweegredenen uiteen te zetten, welke ons bij de opstelling dier maatregelen hebben geleid.

Op den voorgrond moet gesteld worden, dat wij de vaste overtuiging koesteren, dat de tuberkelbacil de oorzaak der verschillende vormen van tuberculose is; 2°. dat de tuberkelbacil van den zieke op den gezonde kan overgaan, door middel van de ziekte-producten van den lijder. Men houde steeds in het oog, dat de door de commissie voorgeslagen maatregelen

slechts van dit standpunt uit kunnen worden beoordeeld. Wie dit standpunt niet deelt, die zal reeds de opneming van de tuberculose in de wet tot bestrijding van besmettelijke ziekten een onding vinden; dat hij zich tegen alle maatregelen, gericht tegen besmetting door tuberkelbacillen, zal verklaren, is niet anders dan consequent.

Bij de beoordeeling van het rapport vergete men niet, dat bij de wet slechts datgene behoort te worden geregeld, wat betrekking heeft op de overbrenging van besmetting; want het geldt hier slechts een deel van de bestrijding der tuberculose met al haar uitloopers, een ernstige poging om het terrein, waarop zich later de tuberculeuse ziekten kunnen ontwikkelen, van de kiemen vrij te houden. De bestrijding der tuberculose in haar geheel is een ontzaggelijke taak, die in het individueele en maatschappelijke leven moet ingrijpen met middelen, die meerendeels niet in een wet op de besmettelijke ziekten zijn onder te brengen.

Het is hier niet de eerste gelegenheid, dat een onzer aan zijn overtuiging uiting geeft, hoezeer de manifestaties der plaats gehad hebbende infectie, de tuberculeuse ziekten, met name de long-tuberculose, het krachtigst worden bestreden door wijze regeling der sociale toestanden, door bevordering der algemeene hygiëne, door verstandige eubiotiek, door inachtneming van de wetten van moraal en humaniteit. Het zal ongetwijfeld langs dien weg mogelijk zijn, de schrikbarende morbiditeit der tuberculose belangrijk te doen dalen. Doch niet verder dan tot een bepaalde hoogte. Erfelijke, lichamelijke en psychische eigenschappen, de onvermijdelijke zorgen, bekommernissen en emoties van het menscheijk leven zullen steeds blijven bestaan om de bacillen uit hun latenten toestand te wekken. Moeten wij daarin berusten? Moeten wij met de handen in den schoot blijven zitten en meenen, dat wij nu alles hebben gedaan, wanneer dit minimum bereikt is? Moet het niet onze toeleg zijn, het ontstaan van zulke haarden en van de niet te loochenen acute infecties te verhinderen? En hoe willen wij dat anders dan door het binnendringen der tuberkelbacillen te verhinderen? Het menscheidom is in hooge mate door de bacillen besmet; wordt het niet hoog tijd dat men alle pogingen in het werk stelt, om daaraan een einde te maken? Wel moet men vast overtuigd zijn van de onschadelijkheid van de menscheijke tuberkelbacillen om daarop een principiëel niet-ingrijpen te bouwen, om te verkondigen, dat de phthisicus zonder eenige zorg of ongerustheid overal zijn sputum kan neerwerpen, geenerlei voorzorgen voor zijn kinderen heeft in acht te nemen. Bedenkt men wel, hoe groot de verantwoordelijkheid is, die men op zich neemt, door deze overtuiging uit te spreken? Waarlijk het is geen academisch vraagstuk, waarom het hier gaat. Onze commissie heeft eenige maatregelen voorgesteld. Haar grondgedachte is daarbij geweest, het verspreiden der ziekte-producten tegen te gaan. Daarvoor moet de phthisicus zelf zorg dragen. De geneesheer moet hem hierin onderrichten; een glas, flesch, kwispedor of iets anders, wat de sputa bij elkaar kan houden, zal de patiënt steeds bij zich moeten hebben. Dwang dus. Zeker, maar een dwang geringer dan het gebod voor tal van andere menschen zou zijn, om steeds om zich heen te spuwen. Is dit voor sommige menschen een genot, waarvan men hen niet mag berooven? Onder dien heilzamen dwang zal dat kleine deel der natie spoedig genoeg zijn opgevoed tot de gewoonte, om het om

zich heen spuwen als ongepast na te laten. De geschiedenis der urinoirs 1), der in elk huis aanwezige privaten hebben dezelfde les geleerd.

Hoe spoedig de lijder zich de gewoonte, om zijn sputum in een glas te deponeeren eigen maakt, en wel als iets, dat van zelf spreekt, weet ieder die met het ziekenhuisleven bekend is. Het komt er vooral op aan, dat deze gewoonte zich in het gezin inburgert bij de standen, waarvan de leden zich het om zich heen spuwen hebben aangewend. Hier dreigen de grootste gevaren. Het jonge geslacht, het kind moet worden beschermd, dat voor tuberculeuse infectie zoo vatbaar is. Zeer zeker is dit de taak van den huisdokter. Hij onderricht den lijder of de lijderes omtrent de noodzakelijkheid, dat zijn kinderen van besmetting worden gevrijwaard. Hij doet een beroep op de ouderliefde, het instinct, dat men bij allen zonder uitzondering aantreft. Door redeneeren, betoogen, uiteenzetten, door vermanen, waarschuwen zal hij van het hart en het verstand zijner patiënten verkrijgen, wat door gedrukte voorschriften moeielijk is te bereiken. De consultatie-bureau's zullen het hunne tot voorlichting bijdragen en zoo zal men door vereenigd, ernstig streven de slechte spuwgewoonte uitroeien. Want nog bezit de huisdokter het vertrouwen zijner patiënten, nog zijn zij menschen van ernstig willen en kunnen. Toch zijn er uitzonderingen denkbaar, bestaan er personen tegen wier onwil hij niets uitricht, omdat ouderliefde bij hen niet aanwezig is, menschen, die voor vermaning en waarschuwing onvatbaar zijn. Het zijn de individuen met moreele defecten, met aangeboren psychische gebreken, de lijders aan *insania moralis*, zooals de psychiater hen betitelt. De deskundige, de geneesheer herkent hen, beschouwt hen minder als verstokten dan wel als lijders.

Wat moet men aanvangen, wanneer men zulke personen in het huisgezin aantreft? Geen geneesheer zal het invallen, dergelijke menschen, die hun gezin bedreigen, te beschouwen als wetenschappelijke tegenstanders, voor wier meening hij het hoofd heeft te buigen. Niet ten onrechte wordt gewoonte een tweede natuur genoemd; het meerendeel van onze dagelijksche verrichtingen wordt beheerscht door de gewoonte en niet door de moraal, ook al heeft die gewoonte een moreelen grondslag. Waar wij de gewoonte kweeken, verwezenlijken wij hetzelfde wat langs een omweg ook door moreele motieven wordt bewerkt. Het aankweeken der gewoonte, om de sputa te verzamelen, is het eenige wat wij bij de laatstgenoemde patiënten kunnen zien te bereiken. Helpt een officiële vermaning van een medischen afgezant der gezondheidscommissie niet, dan schiet er niet anders over dan hen van hun kinderen tijdelijk te isoleeren in een sanatorium of een ziekenhuis. Hier, waar elke patiënt zich gewillig naar den regel schikt, leeren zij hoogstwaarschijnlijk zich ook aan den maatregel gewennen, om hun sputa te verzamelen. Na enkele weken kunnen zij, op hun wensch huiswaarts gekeerd, blijk geven, dat de les niet vergeefs is geweest.

Zooals uit een en ander blijkt, berust het wapen der wet eigenlijk geheel in de handen van den huisdokter. Mag men aan den eenen kant van dezen verwachten, dat hij het belang van hygiënische maatregelen en haar bewaking

1) Waar zijn de talrijke opschriften in onze straten gebleven luidende „hier niet te wateren”, die wij nog vóór 30 jaren overal aantreffen?

zal ter harte nemen, aan den anderen kant geeft zijn stelling als tusschenpersoon tusschen den patiënt en de uitvoerders der wet het voordeel, dat hij niet dan na nauwkeurige overweging van de noodzakelijkheid tot isoleering een daartoe dienenden weg zal inslaan.

Vindt men er een hardheid in, om man en vrouw tegen hun wensch tijdelijk te scheiden, dan kan men in navolging van de Noorsche wetgeving bepalen, dat die scheiding niet mag plaats hebben, indien de andere echtgenoot zich daartegen verklaart.

De geneesheer wordt door de wet gerugsteund, doordat zij als het ware poenale sanctie op haar bepalingen bevat; de wet zal daardoor tevens ook op de zwakken van vleesch imponeerend werken.

Zeer gewenscht is een wettelijk verbod of een politieverordening op het spuwen op openbare plaatsen. Men vreeze hiervan niet een schuwen van den tuberculose-lijder te zien ontstaan. Het verbod toch geldt voor allen, die sputa opgeven, voor den lijder aan emphyseem, aan bronchitis enz. Aan het zien van de sputum-flesch zal men spoedig gewend zijn. Zoolang men, zooals tot nu toe, de sputum-flesch alleen in handen van enkele tuberculose-lijders ziet, zal zij een kenmerk voor den phthisicus blijven. Is zij daarentegen in handen van allen, die hoesten en opgeven, dan zal men deze personen evenmin schuwen als men tegenwoordig hen vermijdt, die op den grond spuwen.

Onze jeugd zooveel mogelijk aan infectie onttrekken, dat moet de groote leuze zijn. Geen kinderen in de schoolbanken, wanneer zij tuberculeuse sputa produceeren; geen opgevende onderwijzers met tuberculeuse longen in de school.

Het aantal kinderen, dat door deze bepaling getroffen wordt, is gering; in groote steden zal men hen tot bijzondere, niet onder den leerplicht vallende scholen kunnen vereenigen; genezen zij, dan kunnen zij weder aan het onderwijs met gezonden deelnemen. Onze jonge eeuw is wel eens de eeuw van het kind genoemd; het is te hopen, dat zij zich dien naam ook mag verdienen door de zorg, besteed aan de onttrekking van het kind aan de besmetting met tuberkelbacillen. De leerplicht beveiligde de kinderen reeds tegen de domheid en het egoïsme der ouders; het verbod van arbeid voor jeugdige kinderen bestreed de uitbuiting door de ouders; de dwang door deze wetten op de ouders gelegd, drukt heel wat zwaarder dan die waarbij dezen zich moeten hoeden voor het aan ziekte blootstellen van hun kroost. Het is een onzinnig individualisme, dat aan de gevaarlijke willekeur van enkele onhandelbare ouders vrij spel wil laten, wanneer men hun niet wil voorschrijven, hun sputum op te vangen. Hier moet de wet in de bres springen, moet zij den geneesheer tot steun zijn; van haar zal een opvoedende kracht uitgaan, waardoor het op den grond spuwen overal tot een groote onbehoorlijkheid zal worden gestempeld.

Op fabrieken, werkplaatsen, bureau's moeten strenge bepalingen worden vastgesteld, waarbij op straffe van ontslag of boete verboden wordt, anders dan in sputum-glazen of flesschen, in spuwbakken of dergelijke te spuwen, bepalingen, die niet alleen den tuberculose-lijder gelden, maar ook alle andere patiënten aan long- of keelaandoeningen.

Men meene niet, dat volgens onze overtuiging de tuberculose binnen af-

zienbaren tijd zal worden uitgeroeid door het toepassen van deze maatregelen. Dit moge ons als ideaal voor oogen staan, het zal nog lang duren, eer wij de sterfte aan tuberculose hebben onderdrukt tot op de hoogte van een der andere besmettelijke ziekten. De wet beoogt slechts, het fonds te doen slinken, waaruit de long-tuberculose haar slachtoffers put.

Wanneer aldus de tuberculose van twee zijden wordt aangegrepen, prophylactisch door den huisdokter, krachtig gerugsteund door de wet, repressief door verbetering van maatschappelijke toestanden, door onderrichting van het volk en door algemeene hygiënische maatregelen, dan hebben wij een groote schrede gedaan op het pad van de bestrijding der zoo gevreesde ziekte.

Namens de Commissie

Utrecht, Dec. 1905.

J. A. WIJNHOF, *voorzitter.*

BESTAAT ER GEVAAR VOOR VERZOUTING EENER GOED AANGELEGDE PRISE D'EAU IN DE DUINEN ?

Het algemeene te scheiden van het bijzondere in de verschijnselen en dan de vragen zoo eenvoudig mogelijk te stellen, dat is de aangewezen weg bij het onderzoek van ieder ingewikkeld nieuw vraagstuk, zooals dat der evenwichts- en bewegingstoestanden van het zoet- en het zoutwater in de duinen.

Voor al heeft men, bij het betreden van zulk een *terra incognita*, ook achter te laten den voor verder gevorderde vraagstukken onmisbaren mathematischen molen. Wij staan hier voor een van die vele, door HUXLEY bedoelde gevallen, waarin de erkende nauwkeurigheid der mathematische behandeling van vraagstukken ons zoo licht een bedrieglijk en onaannemelijk gezag doet toekennen aan de daardoor verkregen uitkomsten. Zoo bewonderenswaard van maaksel en in staat om tot iederen graad van fijnheid te malen als die molen is, hangt toch wat men eruit haalt af van hetgeen men erin doet; de nauwkeurigste mathematische behandeling kan geen betrouwbare uitkomsten leveren van onvoldoende gegevens.

Het verward raken in de bijzonderheden der verschijnselen en het van al te nabij bezien van enkele dezer, waar men de algemeene omtrekken nog niet overzien had, zijn wel de hoofdoorzaken, waardoor voor velen het bedoelde vraagstuk nog zoo duister is.

Dat bewezen ook de tot mij gerichte vragen en opmerkingen, naar aanleiding van mijn opstel over „De voorziening van Amsterdam met drinkwater uit de duinen”, in n°. 20 van dit *Tijdschrift*. Een paar dier opmerkingen kwamen van schijnbaar bijzonder bevoegde zijde en werden ook door anderen vaak herhaald, zoodat het mij voor het goed begrip van het in genoemd opstel behandelde noodig dunkt ze hier met een enkel woord te bespreken.

De eene opmerking ging vergezeld van een schets, waarnaar de nevenstaande fig. 5 gemaakt is. Het werd namelijk partijdig genoemd, dat in fig. 4 de verbindingsbuizen van d met Z en met D niet op gelijke hoogte zijn aangebracht. Immers het zeewater moest door de bovenste grove (diluviale) zandlagen evengoed in de prise d'eau kunnen dringen als het zoetwater. Die vriendelijke lezer vermoedde, dat bij een inrichting van het toestel als in fig. 5 al zeer weinig olie (zoetwater) uit d zou verkregen worden.

Hij verzuimde daarbij te denken aan de pijltjes in de buizen w en w¹.